

Byen som sammenblanding

På bestemte gader i København findes ifølge forfatteren Søren Ulrik Thomsen en særlig urban atmosfære. Disse gader rummer ”den herligt intense stemning, der kun opstår i tætte storbyområder, hvor der – alt sammen på en gang og midt imellem hinanden – stadig både er beboelse, butikker, kontorer og kørende trafik”. De er - qua i Thomsens forståelse at være rester af noget, der i København er ved at forsvinde - ”citerer af en storbykultur, der har opløst sig i funktioner, som ikke berører og beriger hinanden indbyrdes, men lever hver deres isolerede og en-dimensionale tilværelse i skikkelse af enten trafik, beboelse eller handel” (2009:50). Den by Thomsen længes efter er den sammenblandede og sammenblandende by. Han taler om ”den festligt oprømte mangfoldighed, der udmærker storbyen frem for alle andre steder”, og anfører at, ”cocktailen begynder først at sprinkle, når alle ingredienserne rystes godt og grundigt sammen” (Ibid:51).

I nærværende essay vil jeg forsøge at give et bud på en teoretisk artikulation af byen, der i høj grad bærer præg af de aspekter, Thomsen valoriserer (uagtet det empiriske spørgsmål om de så for netop Københavns vedkommende er på vej til forsvinde); byen som en størrelse der på en gang faciliterer og kendetegnes ved sammenblandinger af forskellig karakter. Jeg vil starte med at introducere nogle overordnede perspektiver hos dels Ash Amin og Nigel Thrift, som fremskriver et slags ontologisk framework for at tænke byen som dynamiske sammenkomster af heterogene elementer, samt Lyn Lofland der især bidrager med en teoretisering af hvordan den urbane situation konstruerer os som fremmede for hinanden. Herefter vil jeg gå videre til en drøftelse af nogle virkninger og muligheder ved byen i den etablerede forståelse, og i relation dertil præsentere Henning Bechs seksualiseringstese, samt argumentere frugtbarheden ved anvendelsen af begreb om affekt i undersøgelser af byen med et kropsligt-sanseligt fokus. Afslutningsvis og konkluderende vil jeg forsøge at komme med en retfærdiggørelse af hvad man kunne kalde en forsigtigt optimistisk sociologi.

Sammenføjninger og cirkulationer

En grundlæggende forståelse af byen som et sted for sammenblandinger findes konceptualiseret hos Ash Amin og Nigel Thrift i kapitlet 'The Machinic City' i bogen 'Cities' (2002). Her foreslås det at byen kan forstås som en såkaldt 'mekanosfære', ”a set of constantly evolving systems or networks, machinic assemblages which intermix categories like the biological, technical, social, economic, and so on, with the boundaries of meaning and practice between categories always shifting” (Amin & Thrift 2002: 78). Informeret af især Deleuze og Latour betones altså den hybride sammenvævning af sfærer/domæner, der i mere konventionel ”moderne” vestlig tænkning ellers har været tænkt som adskilte (jf. Latour 1993). Muligheden for samvirkningen af heterogene entiteter er et generelt ontologisk udgangspunkt i denne tænkning, men hos Amin og Thrift er det noget der i særlig grad er accelereres og intensiveres af byen.

Ud over sammenblanding, er et centralt begreb i dette teoriunivers også bevægelse eller *cirkulation*. Byen kan forstås som en enorm mængde forskellige cirkulationer med varierende indhold (f.eks. varer, vand, elektricitet, information, maskiner, varme, penge, dyr og bakterie), forskellige tempi, rumlige udstrækninger og fremdriftsformer

(Amin & Thrift 2002:82). Disse forskellige cirkulationer kan så igen på forskellig vis krydse, sammenflette, og gaffedele sig, vekselvirke, korrespondere, komplimentere, kolliderer etc.

Fremmede i den offentlige sfære

Noget af det der cirkulerer i byen er naturligvis også mennesker. På grund af byens størrelse vil mange af disse mennesker ikke have et biografisk kendskab til hinanden, hvorfor byen fra den enkeltes perspektiv også vil fremstå som det, den amerikanske sociolog Lyn Lofland benævner *en verden af fremmede* (1973:3). Lofland definerer en fremmed som "*anyone personally unknown to the actor of reference, but visually available to him*" (ibid:18). Denne forståelse af den fremmede er forskelligt fra en række andre sociologiske anvendelser af begrebet, hvor begrebet oftest betegner en kulturelt fremmed i forstanden et menneske der grundlæggende bebor et andet symbolunivers. Ofte, påpeger Lofland, vil de to typer fremmede, den biografiske og den kulturelle, i praksis være sammenfaldende, således at de mennesker, man bevæger sig imellem på gader i parker og på pladser i storbyer hverken er nogen, man har biografisk kendskab til eller nødvendigvis (i særlig høj grad) deler symbolske verdener med (1998:7ff).

Loflands perspektiv på byen er med fokus på den offentlige sfære¹, som i sin fulde udfoldelse er det, hun mener adskiller byen fra andre bosættelsesformer (ibid:9). Hun etablerer en analytisk sondring mellem sfærer og rum, hvor, hvor sfærer er sociale størrelser og må forstås ud fra *the proportions and densities of relationship types present* (ibid:11), mens rum tænkes som noget fysisk og juridisk².

Sondringen mellem sfærer og rum gør det muligt at stille spørgsmålet omkring relationen mellem disse. Selvom man måske kunne fremtænke enkelte undtagelser, er det oplagt at det offentlige rum må være en mulighedsbetingelse for en offentlig sfære. Imidlertid er det ikke eneste der skal til. Lofland argumenterer for, hvordan fremmedhed som relationsform, og altså dermed den offentlige sfære, er et historisk produkt af stigende densitet i beboelser – dvs. fremkomsten af byer. Ydermere er den større differentiering i beskæftigelse, der har gjort vores livsmåder mere varierende, også et produkt af urbaniseringen (ibid:8ff). Byerne har historisk medproduceret os som både mere forskellige, biografisk ukendte for, men samtidigt cirkulerende blandt hinanden.

Byens potentialitet

Den større tæthed og acceleration af cirkulationer i byen er også grundlaget for denne som et særligt potent sted for nye mutationer og tilblivelser. Nye uventede sammenfald, der følgende kan opnå egen konsistens og performativitet: "*Everything is piled in and from this high-density mix, this strange brew, new potentialities can constantly emerge, for example, practices intended to produce certain goals are adapted to produce new ones*" (Amin & Thrift 2002: 81). Byen kan tænkes som en tilfældighedsmaskine der konstant generer nye sammenfald, som aldrig kan forudses

¹ Lofland taler på engelsk om *the public realm*. Den ordrette oversættelse ville nok være 'verden' eller 'rige', men jeg mener 'sfære' fungerer bedre til nærværende formål.

² Således hendes definition af offentlige rum som steder i byen, hvor alle personer har lovlig adgang (Lofland 1973:19).

helt, men som rummer en række potentialer og tilbyder en række muligheder for den der lader sig være modtagelig over for disse.

Lofland præsenterer en mængde bud på nydelser, som er muliggjort af eksistensen af en offentlige sfære, hvor fremmede cirkulerer blandt hinanden. Offentlig ensomhed, for eksempel, muliggøres af hvordan en type kulturelt gængse interaktioner kan producere en slags mini-privatsfære, hvor man ved at sende de rigtige signaler typisk kan undsige sig direkte henvendelser. På den måde kan man få lov at være ”alene”, samtidigt med, man alligevel på et andet plan kan være ”sammen med” de mennesker der omgiver en - være ”*awash in waves of human voices*” eller opleve ”*a sense of oneness with the other inhabitants of a setting*” (Lofland 1998:89). Andre urbane discipliner er den visuelt-æstetiske nydelse af mennesker som passerer, eller man selv cirkulerer i blandt³, samt forskellige former for leg, rollespil og fantasien (ibid: 90ff).

Det offentlige rum kan selvfølgelig også være sted for møder, der overskrider eller transformerer den rent fremmede relation, som i den spontane konversation med de andre cafégæster, eller invitationen til deltagelse i boldspillet i parken. Lofland pointerer at især bruddet med det rutinemæssige kan virke legitimerende i forhold til at tage kontakt til fremmede. Eksempler på hvad der kan udløse dette kan være strømsvigt, fastlåste elevatorer eller uforudset store kødannelser (Lofland 1973:168ff). Således kan byens materielle strømmes fluktuationer få en slags - i forhold til gængse sociale dynamikker - vilkårligt-generativ effekt udi dannelsen af nye menneskelige forbindelser⁴.

I forlængelse af en drøftelse af hvordan det byggede miljø kan afføde æstetiske oplevelser, kommer Lofland ind på, hvordan særlige bymiljøer udmærker sig ved *their crowding together of people and things and elements* (1998:86), og derved producerer særligt elektrificerende fornemmelser. Dette er en væsentlig betragtning, og jeg vil i det følgende komme yderligere ind på, hvordan byen kan forstås som noget, der påvirker os kropsligt-følelsesmæssigt. Inden jeg gør dette vil jeg dog gerne pointere hvad jeg ser som et mindre kritikpunkt ved Loflands analyser. Der forekommer at være en tendens hos hende til en ikke helt rimelig privilegering af synssansen i forhold til de andre sanser. Således den tidligere nævnte definition af den fremmede som en der er visuelt (og altså ikke auditivt, taktilt, duftende etc.) tilgængelig, og således også hendes bestemmelse af de førnævnte trange byrum som skabende ”*a kind of visual excitement*” (ibid:87). Steder som disse kunne ellers netop tænkes som paradigmatisk eksempler på, hvordan byrummet også kan give mulighed for eller tvinge en til, at gå fra at hovedsageligt at opleve andre visuelt, som det måske ville have været tilfældet på større åbne pladser (eller på billeder), til at erfare dem med et større spekter af sanser⁵.

³ Den klassiske figur for dette er naturligvis *flanøren*. For en historisk diskussion af kvinders position i byen i relation til dette, se Wilson 1992.

⁴ Delvist relateret udfolder Sennet (1997) et interessant argument for hvorfor valoriseringen af nærhed også kan have problematiske aspekter og i nogen tilfælde udgøre et decideret ’Intimitetens tyranni’. Det er desværre uden for dette essays omfang for alvor at tage dette i betragtning.

⁵ Retfærdigvis bør det nævnes at Lofland ikke totalt ignorerer andre sanser end synet i hendes beskrivelser af den urbane erfaring. Således eksemplet fra tidligere omkring det lydlige i form af billedet med havet af menneskelige stemmer.

Der forekommer ikke i sociologisk sammenhæng at eksistere en overvældende mængde af eksempler på udforskninger af, hvordan den urbane erfaring vedrører andre sanser end blot synet. Den danske sociolog Henning Bech nævner i sit essay om 'Bylivets tidsrum' nogle aspekter ved duft, berøring og lyd, men mener samtidigt at synssansen er den vigtigste sans i byen, hvorfor han primært drøfter denne (Bech 1992). Georg Simmel var i 'Ekskurs om sansernes sociologi' fra starten af forrige århundrede inde på, hvordan f.eks. dufte er med til at markere forskelle i sociale strata, når man rumligt, som i blandt andet beværetninger er tæt nok på hinanden til at opleve dem (1998:85). Også i Simmels essay skænkes der dog mest opmærksomhed til blikket.

Seksualisering

Henning Bech beskriver et vigtigt aspekt af, hvordan den urbane situation på et sanseligt/fornemmelsesmæssigt plan virker på os - nemlig ved at konstituere os som seksualiserende og seksuelle. Bech fokuserer i forlængelse af Lofland på byens offentlige sfære, hvor vi som fremmede oplever hinanden som gennem (igen) blikket tilegnede overflader (Bech 1998:216f)⁶.

Mødet med den fremmede som overflade fordrer en æstetisk orienteret opleveform, og som en del af dette et blik, der også vurderer sine genstande efter seksuelle kriterier. Denne erfaring virker igen tilbage på den seende, der får installeret en bevidsthed om også selv at kunne være genstand for sådanne blikke. Uagtet hvorvidt den enkelte reagerer proaktivt på det, konstituerer byen seksualiteten som et valg, alle må forholde sig til (ibid:224). Ifølge Bech er der to momenter i hverdagslivet, hvor dette især kommer til udtryk: I forbindelse med påklædning og ved placering i rum, hvor fremmede er til stede (bustoppestedet, togstationen eller baren kunne være oplagte eksempler). Selv om bevidsthed også spiller en rolle i argumentet, betones det stærkt fra Bechs side at seksualiteten også må forstås som noget emotionelt og sensuelt, og han argumenterer for eksistensen en særlig moderne seksuel fornemmelse som et emergent udkomme af byen (ibid:227).

Som et interessant perspektiv i forhold til dette essays fokus, antyder Bech at den urbane seksualitet kan have en slags etik, i og med den i hvert fald nogle gange kan skabe momenter af sam-væren og forbundethed med "*an erotic intensity that tends to dissolve borders or at least cause them to oscillate; and the joinedness and sharedness makes of it something to care for*" (ibid:221)⁷. Seksualiteten og begæret som en krumtap i byens hvirvel af nye socio-somatiske sammenfiltringer.

Affekt

Et begreb der på tværs af en række humanistiske og socialvidenskabelige discipliner har vundet indpas i løbet de seneste år, og som også kan bruges til at betone, hvordan byen kropsligt-følelsesmæssigt gør ting ved os, er *affekt* (Blackmann & Venn 2010). Der er en række forskellige mere eller mindre konvergerende teoretiske traditioner, der tager begrebet i anvendelse, men et overordnet fællestræk er en forståelse af affekter som trans-individuelle bevægelser, der kan skabe følelser i os, og som danner

⁶ For videre udfoldelser af denne overflade-værens implikationer se også Bech 1997 og Wilson 1985.

⁷ Delvist relateret argumenterer Bech også for at den urbane seksualitet er et af de integrerende bånd i moderne samfund (1998:228).

en slags baggrund for vores tænke og orientere os i verden (Thrift 2007:175ff, Shouse 2005). I modsætning til følelser som en individbundet, psykologisk kategori lægger affekt-begrebet op til perspektiver der ikke nødvendigvis har enkeltsubjekter som omdrejningspunkter, men i stedet fokuserer på baner af tværgående kollektive strømme. Byen kan i det lys være ”*a kind of force-field of passions that associate and pulse bodies in particular ways*” (Amin & Thrift 2002:84). I kraft af at tematisere udvekslinger/bevægelser på et kropsligt, før-bevidst plan fungerer affekt-perspektivet som et modsvar til de analyse-paradigmer som Bech (1998:229) kritiserer for at favorisere en kognitivistisk lingvisticisme i et teoretisk univers hvor tekster og diskurser står i centrum.

I blandt andet Thrifts forståelse kan affekt også faciliteres af ikke-mennesker, hvilket betyder at tilblivelsen af følelser og fornemmelser kan anlægges som et perspektiv på studier af byrums materialitet, som vi også så anslag til hos Lofland i det foregående. I modsætning til Lofland har mange tematiseringer af affekt dog også en høj grad af fokus på andre kanaler end det visuelle, i særdeleshed det auditive (Goodman 2010, Henriques 2010, Shouse 2005), men også det taktile eller kroppes udledning af hormonelle partikler, med feromoner som et specifikt eksempel (Blackmann & Venn 2010:16). Sidstnævnte kunne meget passende tjene som et yderligere bud på noget, der også kunne tænkes at være på spil i Loflands sammentrængte byrum. Affekt-begrebet kan bruges til at sætte fornyet kød på teoretiseringer over, hvordan det at færdes i byen på utallige måder genererer særegne kropsfornemmelser og følelsesmæssige tilstande - hvordan en veninde, Søren Ulrik Thomsen skriver om, ”*på et larmende, kaotisk gadehjørne i New York kunne blive overvældet af en voldsom, pludselig lykke*” (2009:50).

En optimistisk sociologi

Det perspektiv, jeg i det foregående har fremlagt, har i høj grad betonet byen som sted for potentialer, skabelse, uforudsigelig, nydelser, held, mulighed mv. Der findes en række andre sociologiske perspektiver på byen, der i langt højere grad har blik for problematiske eller kritisable forhold ved det urbane. Bauman (1995) beskriver hvordan de fremmede vi møder bliver konstrueret som noget farligt, der må søges elimineret gennem forskellige strategier, Simmel (2005) påpeger, hvordan vi kan blive så sansemæssigt overstimulerede af byen at vi i stedet for at blive opstemte, tipper over, bliver blaserte og påtager os en attitude af ligegyldighed over for verden omkring os, ligesom Amin og Thrift også selv indskærper at der samtidigt med de uforudsigeligt-generative sammenkomster af strømme, også er stærke kræfter der prøver at indordne og disciplinere, fastlåse og begrænse (2002:83).

Magt og dominansperspektiver og –analyser udgør en betydelig del af sociologien, og der skal ikke herske nogen tvivl om at de er både berettigede og vigtige. Samtidigt mener jeg, der er gode argumenter for nødvendigheden også i højere grad at supplere med en sociologi funderet i mere optimistiske eller i hvert fald flertydige teoretiske perspektiver.

For det første kan der måske, som Bech (2008) antyder, være gået en vis inflation i negativiteten i nogle dele af kritisk social- og humanvidenskab, hvorfor andre typer af perspektiver, herunder nogle af dem jeg har forsøgt at præsentere i det foregående, ganske enkelt står som underudforskede. Således kan det antages at en række muligheder for frugtbare problemstillinger af både teoretisk og empirisk karakter, der

ville kunne give os en mere adækvat forståelse af eksempelvis byen ganske enkelt endnu ikke er indløst. .

For det andet kan der, som det bliver gjort i dele af moderne sociologisk videnskabsteori, argumenteres for at de metoder, teorier og analystrategier, vi tager i anvendelse i vores videnskabelige undersøgelser, har deres egen performativitet (jf. f.eks. Law & Urry 2003, Law 2004, Staunæs 2007). Vores begreber og metaforer med-producer vores forskningsobjekter og - givet at de tekster, hvor de artikuleres bliver læst - er derfor med til at give form til de virkeligheder, de beskriver. Som en konsekvens af dette kunne man med socialpsykologen Dorte Staunæs' ord søge at praktisere en videnskab der producerede ”*overskridende og destabiliserende billeder af magtens krydsfelter med henblik på at åbne diskurser og fodre kreative nyformninger af liv og livsmåder - uden nødvendigvis at sætte nye retninger for disse*” (2007:254). Eller man kunne tage afsæt i Thrifts fordring om ud fra en håbets politik af tage den risiko det indebærer at tænke ”*some of the small signs of everyday life for wonders [...] in order to achieve a diagnosis of the present which is simultaneously a carrier wave for new ways of doing things*” (2007:2)⁸.

Hvis socialvidenskabelige analyser eksempelvis kan påvise ellers upåagtede kvaliteter ved de typer af byer der især fordrer sammenblandingen af heterogene sfærer og mennesketyper kan dette måske virke til i hverdagen at fordre en øget opmærksomhed på og værdsættelse af disse kvaliteter. Ligeledes kunne det virke til at inspirere til en udviklinger i andre retninger, end den trist rigide funktionsopdeling, jeg indledte dette essay med at citere lidt af Søren Ulrik Thomsens beklagelse over.

⁸ Et yderligere argument til dels i samme ånd findes hos den amerikanske politolog Jane Bennet. Hun taler for, at vi på ny skal forsøge at tænke det moderne liv som fortryllet, efter Weber og dennes efterfølgere i snart et århundrede i en sørgmodig ambivalens har fortalt os om dets affortryllelse. For Bennet knytter mere optimistiske modernitets-fortællinger an til et sanseligt-nysgerrigt forhold til verden, der igen står som den affektive forudsætning for at vi er stand til at handle etisk over for vores omverden og hinanden (2001:3ff).

Litteraturliste

Amin, Ash & Nigel Thrift 2002: *Cities*. Cambridge: Polity Press. 78-104.

Bech, Henning 1992: "Bylivets tidsrum: Et by/kultur/sociologisk essay". *Tendens* 4 (1): 7-15.

— 1997: *When Men Meet*. Cambridge: Polity Press. 164-171; 265.

— 1998: "Citysex: Representing Lust in Public". *Theory, Culture & Society* 15 (3/4): 215-241.

Bennett, Jane 2001: *The Enchantment of Modern Life*. New Jersey: Princeton. 3-16.

Blackmann, Lisa & Couze Venn 2010: "Affect". *Body & Society* 16 (1): 7-28.

Goodman, Steve 2010: *Sonic Warfare*. Cambridge: MIT Press.

Henriques, Julian 2010: "The Vibrations of Affect and their Propagation on a Night Out on Kingston's Dancehall Scene". *Body & Society* 16 (1): 57-89.

Latour, Bruno 1993: *Vi har aldrig været moderne*. København: Hans Reitzels Forlag.

Law, John 2004: *After Method. Mess in social science research*. New York: Routledge.

Law, John & John Urry 2003: "Enacting the Social". Department of Sociology and the Centre for Science Studies, Lancaster University,
<http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/papers/Law-Urry-Enacting-the-Social.pdf>.

Lofland, Lyn 1973: *A World of Strangers: Order and Action in Urban Public Space*. New York: Basic Books. 3-23; 159-181; 181-185; 197-198.

— 1998: *The Public Realm: Exploring the City's Quintessential Social Territory*. New York: Aldine de Gruyter. 5-15; 20-21; 25-34; 47-49; 51-63; 72-74; 77-79; 87-98.

Sennet, Richard 1977: *The Fall of Public Man*. London: Penguin.

Shouse, Eric 2005: "Feeling, Emotion, Affect". *M/C Journal*, Vol. 8, article 6.
<http://journal.media-culture.org.au/0512/03-shouse.php>.

Simmel, Georg 1998: "Ekskurs om sansernes sociologi", i Hansen, Niels Gunder (red.): *Hvordan er samfundet muligt*. København: Gyldendal: 73-94.

— 2005: "The Metropolis and Mental Life", i Lin, Jan & Christopher Mele (red.): *Urban Sociology Reader*. New York: Routledge: 23-31.

Staubæs, Dorte 2007: "Subversive analysestrategier -eller governmentality med kjole, fjerboa og sari. ", i Kofoed, Jette & Dorthe Staubæs (red.): *Magtballader - 14 fortællinger om magt, modstand og mennesker tilblivelse*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag: 252-268.

Thomsen, Søren Ulrik 2009: "Parcelhuskvarter på højkant", i Thomsen, Søren Ulrik (red.): *Repremiere i mit indre mørke*. København: Vindrose: 49-57.

Thrift, Nigel 2007: *Non-Representational Theory*. New York: Routledge. 1-26;171-197.

Wilson, Elisabeth 1985: "Fashion and City Life", i Wilson, Elisabeth (red.): *Adorned in Dreams: Fashion and Modernity*. London: Virago: 134-154.

— 1992: "The Invisible Flâneur". *New Left Review* 1/191.